

„Kopiec pamięci” – wystawa poświęcona historii Kopca Józefa Piłsudskiego

W 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości Muzeum Historyczne Miasta Krakowa zdecydowało o stworzeniu triady wystaw poświęconych tematyce patriotycznej pod wspólnym tytułem „Krakowski hejnał wolności”. Pierwszą z nich jest otwarta 5 sierpnia w oddziale Dom Zwierzyniecki ekspozycja poświęcona dziejom Kopca Józefa Piłsudskiego zatytułowana „Kopiec pamięci”. Kolejne dwie - w Wieży Ratuszowej i w Muzeum Podgórze - opowiadają odpowiednio: o Święcie Zjednoczenia Armii w październiku 1919 r. („Wieża pamięci”) oraz o procesie odzyskania niepodległości w Krakowie w dniach 30-31 października 1918 r. pod znamennym tytułem „Wolność przyszła z Podgórze”.

Na wystawie zwierzynieckiej zapoznaliśmy odwiedzających z entuzjazmem społeczeństwa, które chcąc uczcić tak wielkie wydarzenie, jakim było zrzucenie jarzma niewoli, postanowiło usypać kopiec. Ta niezwykła budowla miała powstać ku czci całych pokoleń walczących o wolność. Osobą, która skupiała w sobie tę zwycięską walkę był Józef Piłsudski, stąd bez większego sprzeciwu ziemny monument nazwano jego imieniem już w 1934 r.

Ekspozycja podzielona jest na pięć części. Pierwsza z nich to wyjaśnienie pomysłu sypania Kopca, jego lokalizacja na Sowińcu i data poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę – 6 sierpnia 1934 r. – w 20. rocznicę wymarszu Pierwszej Kompanii Kadrowej z krakowskich Oleandrów. W drugiej części goście zaproszeni są do zapoznania się z przebiegiem tej największej akcji patriotycznej II Rzeczypospolitej: zaczynamy od inauguracji sypania, gdzie prezentujemy artykuły prasowe, zachowane depesze przesyłanych przez gołębie pocztowe, czy kopie grafik Stanisława Ostoi-Chrostowskiego.

Na wystawie prezentujemy jedyną zachowaną księgę wpisów „Ochotników budowy Kopca”, w której swoje podpisy składały zarówno oficjalne delegacje państwowe, wojskowi, jak i grupy szkolne. Druga zachowana księga znajduje się w Archiwum Narodowym w Krakowie, ale zawiera wpisy powstałe już po usypaniu Kopca. Ksiąg ochotników budowy było kilkanaście.

Kolejne działy tematyczne to prace budowlane, pokazujemy zdjęcia archiwalne z prowadzonych prac ziemnych, wypowiedzi budowniczych ziemnego monumentu, prace konkursowe na otoczenie Kopca wraz z oryginalną makietą z 1937 r.! Nie mogło zabraknąć taczek, które stały się niejako symbolem całego przedsięwzięcia – prasa donosiła, że każdy, kto pojawił się na Sowińcu, chciał wywieźć taczkę ziemi na szczyt lub przynajmniej z nimi się... sfotografować!

Ważnym elementem wznoszenia stożka ku czci Marszałka była przywożona ziemia z pól bitewnych, gdzie żołnierz polski przelewa krew za wolność Ojczyzny – stąd inna nazwa Kopca: „Mogiła Mogił”. Ta symboliczna ziemia pobierana uroczysto w obecności lokalnych władz umieszczana w specjalnie

Wystawa „Kopiec pamięci”. Fot. Andrzej Janikowski

Taczki, którymi wożono ziemię w trakcie budowy Kopca. Stanowisko Rady Dzielnicy VII Zwierzyniec podczas Dnia Otwartego Magistratu. Fot. Mateusz Drożdż

przygotowanych na ten cel urnach z towarzyszącym jej protokołem pobrania przywożona była przez delegacje i składana w Kopcu. Dlatego też zaprezentowaliśmy wybrane z kolekcji MHK oraz innych instytucji urny, które w 1936 r. znajdowały się na wystawie „1000 urn” w odwachu przy Wieży Ratuszowej. Do ciekawych eksponatów zaliczają się także zgromadzone pamiątki, które można było zakupić na Sowińcu przy okazji prac nad pomnikiem: karty pocztowe z okolicznościami znaczkami, miniaturowe taczki drewniane bądź blaszane i przede wszystkim małe łopatki z pamiątkową inskrypcją, medale i przypinki.

Kolejna część ekspozycji to klatka schodowa, gdzie zapoznaliśmy się z afiszami propagującymi przyjazd do Krakowa i oddanie hołdu Marszałkowi. To również miejsce, gdzie eksponujemy archiwalne filmy z lat 30. kręcone na Sowińcu oraz stylizowany album zawierający zdjęcia krakowian (ale nie

tylko) śpiących Kopiec. Na wystawie prezentujemy oczywiście kopie fotografii. Jeśli macie Państwo w swoich albumach zdjęcia z tego wydarzenia zachęcamy do przesyłania skanów na adres: zwierzyniec@mhk.pl

Kolejne dwa pomieszczenia ukazują dramatyczne dzieje Kopca w czasie II wojny światowej oraz w okresie PRL-u, kiedy został skazany na zniszczenie i zapomnienie. W pierwszej sali na parterze emitowana jest krótka animacja, która zapoznaje zwiedzających z mało znaną brawurową akcją młodego konspiratora Edwarda Wyroby ps. „Sylwan”, który w 1941 r. w nocy z 11 na 12 listopada wywiesił na szczycie Kopca polską flagę. Co warto podkreślić animacja jest autorstwa wnuka „Sylwana” – Tomasza Głodka. Druga sala to plany zniszczenia Kopca przez Niemców w czasie okupacji, który razem z Kopcem Kościuszki miał podzielić tragiczny los innych polskich pomników, do czego na szczęście nie doszło. Lata powojenne i okres PRL-u zostały zdominowane przez niechęć władz do koniecznej renowacji kopca, ale z drugiej strony do czynnego zaangażowania dwóch osób: Witolda Friedberga walczącego o przyznanie środków na ratowanie Kopca oraz Józefa Herzoga, który jednocześnie środowisko legionowe walczył o pamięć Marszałka Józefa Piłsudskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Kopca. Wysiłek Herzoga wydał owoce, kiedy w 1980 r. powstał Komitet Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego działający przy Towarzystwie Miłośników Historii i Zabytków Krakowa.

Całość wystawy kończy się na 1991 r., kiedy Kopiec Józefa Piłsudskiego został zwieńczony repliką granitowej płyty z krzyżem legionowym oraz świętem 11 listopada, na które pod Kopiec przybyło Wojsko Polskie.

Ciekawym, a nawet wzruszającym elementem wystawy są przeprowadzone wywiady. W części poświęconej genezie Kopca można wysłuchać wspomnień osób, które jako dzieci brały udział w tej wielkiej akcji poruszającej całe społeczeństwo. Pomimo upływu tak wielu lat są to żywe i barwne opowiedziane historie. Do drugiej grupy zaliczają się rozmowy z osobami, które w latach 80. czynnie angażowały się w ratowanie Kopca przed dewastacją. Konspiracyjne działania przy jego – jak wspominają sami zaangażowani – „partyzanckiej” odbudowie jednoczyły całe środowisko opozycyjne.

Wystawa jest czynna do 27 stycznia 2019 r. w oddziale Dom Zwierzyniecki przy ul. Królowej Jadwigi 41.

Justyna Kutrzeba
Kuratorka wystawy
Muzeum Historyczne Miasta Krakowa